

POD AUSPICJAMI PAPIEŻY – RELACJE MIĘDZY KSIĘCIEM KRAKOWSKO-SANDOMIERSKIM BOLESŁAWEM V WSTYDLIWYM A ZAKONEM BOŻOGROBCÓW W MIECHOWIE

Powszechnie wiadomo, że początki istnienia na ziemiach polskich Zakonu Rycerskiego Grobu Bożego w Jerozolimie, zwanego bożogrobcami, należy wiązać z osobą wielkiego dobrodzieja Kościoła, uczestnika wyprawy krzyżowej, możnowładcą Jaksą, który w 1162 r. sprowadził do Polski pierwszych przedstawicieli (bądź przedstawiciela) zakonu, a rok później ufundował klasztor w Miechowie¹. Liczne nadania

¹ *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. II, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1886 (dalej: KDM II), nr 375; *Rocznik kapituły krakowskiej*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowska, [w:] *Monumenta Poloniae Historica* (dalej: MPH) seria nova, t. V, Warszawa 1978, s. 61; *Rocznik miechowski*, wyd. A. Bielowski, [w:] MPH, t. II, Lwów 1872, s. 882 (*Anno Domini 1162. Iaxa ivit Ierosolimam et 1163. fratres domini sepulchri venerunt Mechoviam cum uno canonico misso a Monacho patriarcha*); *Joannis Długossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, consilium ed. S. Budkowska et al., lib. V–VI, Varsoviae 1973, s. 72–73; *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki Sławnego Królestwa Polskiego*, tł. J. Mrukówna, ks. V, Warszawa 1973, s. 91–92; S. Nakielski, *De Sacra Antiquitate Et Statu Ordinis Canonici Cystodvm Sacrosancti Sepulchri Domini Hierosolymitani*, Cracoviae 1625, s. 132–138; P. Pękałski, *O początku, rozkrzewieniu i upadku Zakonu XX Kanoników Stróżów św. Grobu Jerozolimskiego*, Kraków 1867, s. 29–30, 32–33; J. Wiśniewski, *Dekanat miechowski*, Radom 1917, s. 111; J. Rajman, *Domini-comes-princeps. Studium o Jaksach w XII wieku*, „Studia Historyczne” 33 (1990), z. 3–4, s. 355–356; M. Affek, *Średniowieczne dzieje zakonu Bożego Grobu jerozolimskiego w Palestynie i w Europie*, [w:] *Bożogrobcy: Jerozolima–Miechów–Chorzów. Materiały z sesji naukowej 9 października 1999 r.*, red. J. Kurek, Chorzów Batory 2000, s. 19; M. Gładysz, *Zapomniani krzyżowcy. Polska wobec ruchu krucjatowego w XII–XIII wieku*, Warszawa 2002, s. 106–115; W. Barczyński, *Małopolski szlak bożogrobców*, Miechów 2014, s. 10–12; A. Wędzki, *Miechów w średniowieczu. Studia z dziejów miasta i klasztoru. Zagadka Jaksy*, Warszawa 2014,

otrzymywane od książąt, możnowładców i biskupów, jak również papieskie przywileje, przyczyniły się do szybkiego rozwoju miechowskiego konwentu². Kongregacja skupiona wokół Miechowa doszła do największego znaczenia spośród wszystkich placówek w Europie Środkowej. W regionalnym wymiarze ważną rolę spełniały również prepozytury w Zderaz (Praga) i w chorwackiej Głogownicy³.

Celem artykułu jest omówienie relacji między księciem krakowsko-sandomierskim Bolesławem V Wstydliwym⁴ a bożogrobcami z miechowskiego konwentu oraz próba odpowiedzi na pytanie o prawdziwe przyczyny trudnych związków między mnichami a władcą. Przed przejściem do omówienia wzajemnych powiązań władcy z miechowitami przyjrzymy się tylko niektórym przywilejom wystawionym na rzecz klasztoru przez innych niż wspomniany monarcha dostojników świeckich i duchownych.

Z 1217 r. pochodzi przywilej księcia krakowskiego Leszka Białego (a więc ojca Bolesława Wstydliwego) z donacją karczmy we wsi Czyżyny dla miechowskich bożogrobców⁵. W 1229 r. Wisław, dziekan kapituły krakowskiej poświadczył, że komes Ziemięta z żoną nadał klasztorowi połowę wsi Uniejów⁶. 23 października 1230 r. *in Novo castro* Marek, ówczesny wojewoda krakowski i Klemens, kasztelan krakowski wystawili dokument, którym potwierdzili nadanie przez

passim; R. Skrzyński, *Kanonicy Grobu Bożego i ich religijny, społeczny, edukacyjny i kulturowy wkład w rozwój mieszkańców ziem polskich w średniowieczu*, Lublin 2015, s. 55.

² Zob.: Z. Piłat, *Fundator i fundacja klasztoru bożogrobców w Miechowie*, [w:] *Bożogrobcy w Polsce*, praca zbiorowa, Miechów–Warszawa 1999, s. 33–36.

³ Tamże, s. 13.

⁴ Autorka przygotowuje książkę *Bolesław Wstydlivy, książę krakowski i sandomierski (21 czerwca 1226 – 7 grudnia 1279). Długie panowanie w trudnych czasach*, która ukaże się nakładem wydawnictwa Avalon.

⁵ KDM II, nr 384; J. Wyrozumski, *Marek (zm. 1230/1)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 19, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974, s. 619; M. Chrzanowski, *Leszek Biały. Książę krakowski i sandomierski. Princeps Poloniae (ok. 1188 – 23/24 listopada 1227)*, Kraków 2013, s. 106; R. Skrzyński, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 71.

⁶ KDM II, nr 397 (w dokumencie błędna data – 1214 r.: M.CC.XIII); W. Bukowski, *Miechów – klasztor*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu* (dalej: SHGK), cz. 4, z. 2, oprac. W. Bukowski i in., współpr. archeologiczna S. Kołodziejki, red. W. Bukowski, Kraków 2009, s. 378; R. Skrzyński, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 71, 392.

rycerza Wita Zdźsławica wsi Jaksice bożogrobcom w Miechowie⁷. Z innej części Jaksic w końcu XII w. czynił nadanie na rzecz zakonników sam wojewoda Mikołaj, o czym wiemy z dokumentu patriarchy Monacha z 1198 r.⁸ 18 listopada 1230 r. w Skaryszewie księżna Grzymisława, wdowa po Leszku Białym, wystawiła dyplom, którym potwierdziła, że Jakub, dziedzic dóbr Dzierżkówek, dobra te klasztorowi jako jałmużnę nadał i sam wstąpił w poczet miechowskich mnichów⁹. Nie wiadomo, do jakiego rodu należał. Fakt, iż dał jałmużnę klasztorowi miechowskiemu, który był fundacją komesa Jaksy, nasuwa przypuszczenie, że należał do rodu fundatora, czyli Gryfitów¹⁰. 9 września 1232 r. Pakosław Stary wystawił przywilej dla konwentu miechowskiego. Donacja została uczyniona z okazji ślubowania pokutnej pielgrzymki do Jerozolimy. Awdaniec dał klasztorowi osiem grzywien złota na modlitwy za pomyślność wyprawy oraz wieś Udorz. Nadanie odbyło się w obecności księcia Konrada Mazowieckiego oraz jego synów Bolesława i Konrada¹¹. Pakosław zapewne skierował swoje nadanie dla miechowitów, gdyż ci byli naturalnie związani z kościołem jerozolimskim¹². Jeszcze w tym samym roku, 31 października, niedaleko Skaryszewa przywilej potwierdził Pakosławowi Henryk Brodaty¹³. Prawdziwie zmienny w swych sympatiach „kameleon” polityczny, jakim był Awdaniec, widocznie potrzebował akceptacji różnych obozów nawet przy planowaniu pokuty w Ziemi Świętej. 2 października 1232 r. w Opolu Henryk, książę krakowski i śląski zatwierdził klasztorowi miechowskiemu immunitet księcia Bolesława Kędzierzawego i Miesz-

⁷ KDM II, nr 400; F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie wieków średnich*, t. 3, Kraków 1901, s. 79; B. Śliwiński, *Ród Lisów w Rocznikach Jana Długosza – przyczynek do zagadnień zaginionej kroniki dominikańskiej z pierwszej połowy XIII wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 34 (1993), s. 44; A. Teterycz-Puzio, *Formularz i pieczęć. Przyczynek do badań nad pozycją możnowładztwa w XIII wieku*, „Klio” 13 (2009), s. 28–29; R. Skrzyński, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 71.

⁸ KDM II, nr 375; B. Śliwiński, *Ród Lisów...*, s. 44.

⁹ KDM II, nr 401; F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie...*, s. 80.

¹⁰ F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie...*, s. 81.

¹¹ KDM II, nr 404; *Zbiór ogólny przywilejów i spominków mazowieckich*, t. I, wyd. J.K. Kochanowski, Warszawa 1919 (dalej: ZDMaz I), nr 323; F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie...*, s. 93; J. Bieniak, *Pakosław Stary*, [w:] PSB, t. 25, z. 1, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980, s. 39, 41.

¹² *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, t. 12, Warszawa 1892, s. 743.

¹³ KDM II, nr 406; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 343.

ka Starego, zaś wieś Miechów z przynależnymi folwarkami zwolnił od świadczeń stołu książęcego, zatwierdził braciom także zwolnienie od sądownictwa targowego, od prawa karczmy i od sądownictwa książęcego. Książę odnowił zwolnienie wsi Chełm i innych wsi w tej prowincji od podwoły, przewoły, wypraw i budowy grodów¹⁴. W lutym 1233 r. w Skaryszewie Pakosław Młodszy, wojewoda sandomierski potwierdził, że Sulisław, kanonik sandomierski swą część dziedziczną w Dzierzkówku sprzedał bożogrobcom¹⁵. Z 1237 r. pochodzi dokument Bolesława Konradowica dla Boguszy z Błotnicy, zezwalający na sprzedaż miechowitom wsi Świerkowice¹⁶. W 1239 r. biskup wrocławski Tomasz nadał klasztorowi szpital w Nysie dla ubogich i chorych, ufundowany przez jego poprzednika Wawrzyńca. Biskup sobie pozostawił prawo patronatu i nadzoru. Zarządca szpitala ustanowiony przez prepozyta miechowskiego podlegać miał władzy biskupa wrocławskiego i miał zasięgać jego rady w ważniejszych sprawach. Ponieważ ziemia nyska należała do stołu biskupiego, biskup Tomasz zastrzegł, że prepozyt nie ma prawa przyjmować na rzecz szpitala jakichkolwiek ziem lub dochodów z kasztelanii otmuchowskiej bez zgody biskupa i kapituły¹⁷. Owe nadanie zatwierdził zakonnikom papież Urban IV 2 października 1262 r. *apud Montem Flasconem*¹⁸. 30 lipca w Kalinie 1242 r. Konrad, książę krakowski i łęczycki potwierdził klasztorowi granice wsi Mszczęcin, wyznaczone przez księcia Henryka, i odnowił stare znaki na granicy z lasem książęcym Kłaj, którego część w wyniku rozgraniczenia włączono do tej wsi¹⁹. W 1243 r. Konrad, książę krakowski i łęczycki zatwierdził konwentowi przywileje uzyskane od książąt krakowskich Mieszka Starego i Bolesława Kędzierzawego dla wsi klasz-

¹⁴ KDM II, nr 405; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 343; A. Wędkci, *Miechów...*, s. 117; R. Skrzyniarz, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 71.

¹⁵ KDM II, nr 407; F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie...*, s. 75.

¹⁶ KDM II, nr 414 = ZDMaz I, nr 364; A. Teterycz-Puzio, *Na rozstajnych drogach. Mazowsze a Małopolska w latach 1138–1313*, Słupsk 2012, s. 309.

¹⁷ KDM II, nr 415; *Schlesisches Urkundenbuch*, t. II, wyd. W. Irgang, Graz–Köln 1977 (dalej: SUB II), nr 173; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 391; R. Skrzyniarz, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 392.

¹⁸ KDM II, nr 466; *Bullarium Poloniae*, t. I: 1000–1342, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae 1982 (dalej: BP I), nr 723 (regest); *Schlesisches Urkundenbuch*, t. III, wyd. W. Irgang, Graz–Köln 1977–1984 (dalej: SUB III), nr 420.

¹⁹ KDM II, nr 421; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 360.

tornych, i rozszerzył je na wsie, które nie były wymienione w dokumencie wyżej wymienionych książąt, a które klasztor pozyskał później drogą kupna bądź darowizny. Książę uwolnił te wsie od danin stołu książęcego, obowiązku budowy grodów, dalekich wypraw, przewodu i podwód, zagwarantował nienaruszalność sądownictwa patrymonialnego, przekazując mu sprawy podlegające sądownictwu książęcemu²⁰. 25 marca 1243 r. w Mechnicy Mieszko, książę opolski nadał klasztorowi miechowskiemu immunitet ekonomiczny we wsiach Kolnowice i Mechnica. Ludność miała podlegać sądownictwu księcia. Klasztor otrzymał zgodę na własny przewóz w Mechnicy dla ludzi swoich i innych, których zechciałby przewieźć z miłosierdzia Bożego²¹. 27 września 1248 r. w Miechowie magister Wilhelm z Nysy, kanonik wrocławski darował konwentowi bożogrobców sześć łąnów ornych, które posiadał we wsi Kolnowice w dzielnicy księcia Władysława²². W 1253 r. kasztelan gnieźnieński Szymon, za zgodą dzieci, nadał miechowitom wieś Szymonowe zwane ongiś *Burkowe*. Gdyby w przyszłości dzieci lub wnuki Szymona niepokoiły klasztor o tę wieś, mogliby je posiadać, pod warunkiem przekazania na rzecz klasztoru trzystu grzywien srebra²³. Przed rokiem 1266 Mikołaj Mściwojowic z braćmi nadał klasztorowi miechowskiemu wieś Siodłkowo²⁴. 1 stycznia 1274 r. w Krakowie Zbrosław, kanonik krakowski i wrocławski w imieniu ojca i matki oraz krewnych potwierdził zakonnikom na prośbę prepozyta Hugona nadania przez Wilhelma, biskupa lubuskiego sześciu łąnów we wsi Kolnowice, które posiadał z prawem wykupu²⁵.

Wyjątkową troską i protekcją w XIII w. otaczali Zakon Kanoników Regularnych Stróżów Grobu Chrystusowego papieże.

16 października 1208 r. papież Innocenty III zatwierdził dotychczasowe przywileje i donacje uczynione przez możnych i książąt polskich

²⁰ KDM II, nr 422; ZDMaz I, nr 434; W. B u k o w s k i, *Miechów – klasztor...*, s. 343.

²¹ KDM II, nr 620; SUB II, nr 242; W. B u k o w s k i, *Miechów – klasztor...*, s. 343.

²² KDM II, nr 621; SUB II, nr 345.

²³ *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. I, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877 (dalej: KDW I), nr 319; W. B u k o w s k i, *Miechów – klasztor...*, s. 344; R. S k r z y n i a r z, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 389.

²⁴ *Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII wieku*, wyd. B. U l a n o w s k i, „Archiwum Komisji Historycznej Akademii Umiejętności” 4 (1887), s. 205–206, nr 35.

²⁵ KDM II, nr 625; *Schlesisches Urkundenbuch*, t. IV, wyd. W. I r g a n g, Graz–Köln 1988 (dalej: SUB IV), nr 226; W. B u k o w s k i, *Miechów – klasztor...*, s. 345.

na rzecz klasztoru w Miechowie²⁶. W 1228 r. Grzegorz IX polecił opatowi jędrzejowskiemu Teodorykowi, prepozytowi św. Michała i archidiaconowi sandomierskiemu Andrzejowi i Janowi, by zawarta między konwentem miechowskim a biskupem płockim ugoda, o ile nie posiada wad prawnych, była przestrzegana. Ten sam papież poinformował prepozyta miechowskiego, że wspomnianą ugodę zatwierdził²⁷. We wrześniu 1231 r. w Anagnie Grzegorz IX uwolnił klasztor od płacenia dziesięcin²⁸. W następnym roku, 18 lipca w Rzymie, Ojciec Święty zlecił biskupowi, scholastykowi i kantorowi krakowskim, by zatwierdzili ugodę w sprawie między bożogrobcami a mogińskim klasztorem o wieś Krzesławice²⁹. 17 lutego 1249 r. w Lyonie papież Innocenty IV powiadomił klasztor miechowski i klasztor w Głogownicy, że bożogrobcy na równi z rycerzami zakonów templariuszy i szpitalników jerozolimskich winni cieszyć się wolnością od składania ofiar na rzecz Ziemi Świętej i Stolicy Apostolskiej, ponieważ zobowiązani byli swoje dochody przeznaczyć na rzecz Ziemi Świętej. Zezwolił zatem, aby obecna, nadzwyczajna wypłata tej pomocy, dokonana przez nich na żądanie brata Gotfryda, penitencjarza i kapelana papieskiego, nie stanowiła pretekstu dla pobierania takich opłat w przyszłości³⁰. W tym samym jeszcze roku, 1 marca, także w Lyonie papież powiadomił biskupa krakowskiego, że bracia Grobu Pańskiego mają być zwolnieni z opłat na rzecz Ziemi Świętej, na równi z templariuszami i szpitalnikami jerozolimskimi, ponieważ dają już subwencję³¹. 10 października 1249 r. papież polecił dziekanowi krakowskiemu, aby rozstrzygnął spory klasztoru miechowskiego o dziesięciny, nieruchomości, które zabrano mu przez różne oso-

²⁶ P. Pękałski, *O początku...*, s. 51, 159–160.

²⁷ KDM II, nr: 394, 396; ZDMaz I, nr: 245 (z błędną datą 17 marca 1227 r.), 257; BP I, nr: 231–232, 236 (regesty); W. Bukowski, *Krzesławice*, [w:] SHGK, cz. 3, z. 2, oprac. Tenże i in., red. F. Sikora, Kraków 1997, s. 222; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 342.

²⁸ KDM II, s. XXXVI, nr 5 (regest); BP I, nr 262 (regest).

²⁹ *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. III, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1858 (dalej: KDPol III), nr 12; BP I, nr 271 (regest); W. Bukowski, *Krzesławice...*, s. 222; Tenże, *Miechów – klasztor...*, s. 343.

³⁰ KDPol III, nr 26 = KDM II, nr 430; BP I, nr 476 (regest); W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 381.

³¹ KDM II, s. XXXVII, nr 11 (regest); BP I, nr 477 (regest).

by³². Ryszard Skrzyniarz zwrócił uwagę na dużą płynność dóbr zakonników. Jedne majątki bożogrobcy kupowali, inne zamieniali, dążąc do tworzenia klucza dóbr. Jeśli gospodarowanie majątkiem było utrudnione, szybko był on sprzedawany lub zamieniany na dobra w dogodniejszej okolicy. Niektóre z nich były ofiarowywane na czas życia dobrodzieja, prawdopodobnie jako składka dla bractwa, dlatego też w późniejszym czasie spadkobiercy dochodzili swoich praw do posiadłości w procesach. Zdarzały się bezprawne transakcje ze strony zakonu, a także przekazywanie osobom trzecim dóbr w dożywocie, w dzierżawę, czy na własność. Taką sytuacją wyraźnie zaniepokojeni byli kolejni papieże, stąd nakazy rewindykacji nielegalnie zbytych lub przekazanych dóbr³³.

6 marca 1250 r. w Lyonie papież Innocenty IV uwolnił klasztor od przesyłania zasiłku pieniężnego na rzecz Ziemi Świętej³⁴. Bullę o podobnej treści, czyli zwolnienie z obowiązku pomocy finansowej na rzecz Lewantu dla miechowitów wydał także 1 lutego 1256 r. na Lateranie Aleksander IV³⁵. Nie znamy argumentów, które przedstawili papieżowi bracia, aby zyskać ten przywilej. Być może wśród polskich bożogrobców gasła nadzieja na odzyskanie Jerozolimy, a w tym samym czasie mogli oni próbować się angażować w misyjno-krucjatowy plan przeciwko Jaćwingom i Litwinom, który pochłaniał niektórych polskich książąt, w tym Bolesława Wstydliego³⁶.

³² KDM II, s. XXXVII, nr 10 (regest); BP I, nr 485 (regest); W. B u k o w s k i, *Miechów – klasztor...*, s. 343–344.

³³ R. S k r z y n i a r z, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 378–379.

³⁴ KDM II, s. XXXVII, nr 12 (regest).

³⁵ Tamże, nr 14 (regest); BP I, nr 596 (regest); R. S k r z y n i a r z, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 68.

³⁶ R. S k r z y n i a r z, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 72. Zob.: *Ипатьевская летопись*, [b:] *Полное собрание русских летописей*, изд. А. Ш а х м а т о в, Санкт-Петербург 1908, c. 185–186 (272), 191–192 (277–278), 194 (279), 207–208 (291–292); R. W r ó b l e w s k i, *Problem jaćwieski w polityce Bolesława Wstydliego w latach 1248–1264*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”, S. I, 1970, z. 72, s. 3–17; B. K u m o r, *Chryścianizacja Jaćwingów*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce*, tom 1 do roku 1764, cz. 1 do roku 1506, red. T e n ż e, Z. O b e r t y Ń s k i, Poznań 1998 –Warszawa 1974, s. 196; G. B ł a s z c z y k, *Dzieje stosunków polsko-litewskich od czasów najdawniejszych do współczesności*, t. 1. *Trudne początki*, Poznań 1998, *passim*; G. B i a ł u Ń s k i, *Studia z dziejów plemion pruskich i jaćwieskich*, Olsztyn 1999, *passim*; J. P o w i e r s k i, *Polityka bałtyjska książąt polskich w połowie XIII w. (koncesje Innocentego IV)*, [w:] T e n ż e, *Prussica. Artykuły wybrane z lat 1965–1995*, t. 2, red. J. T r u p i Ń d a, Malbork 2005, *passim*; M. S t a r n a w s k a, *Między*

26 września 1262 r. w Orvietto (*apud Urbem veterem*) Urban IV zezwolił, aby kościoły, w których prawo patronatu należy do klasztoru miechowskiego, były obsadzone przez braci zakonnych i ich ludzi, nawet jeśli były to dotychczas kościoły świeckie, i by sprawowali w nich służbę Bożą³⁷. 4 listopada 1262 r. ten sam papież uwolnił konwent miechowski i jego filie w Polsce, Czechach, Sławonii, Rusi, Węgrzech i Niemczech od władzy i jurysdykcji duchowieństwa świeckiego, poddając go wyłącznej jurysdykcji i władzy patriarchy jerozolimskiego. Zgromadzenie miechowskie i jego placówki zostały wyłączone – zarówno w sprawach duchownych, jak i świeckich – spod władzy arcybiskupów, biskupów, duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego. Na zakonników nie można było nakładać klątw ani interdiktów³⁸. Zdaniem Marii Starnawskiej bulla musiała odzwierciedlać co najmniej zamiar stworzenia rozległej prowincji bożogrobców w Europie Środkowej albo zatwierdzać już istniejącą³⁹. Według Ryszarda Skrzyniarza „Możliwe jest, iż tym dokumentem papież chciał nadać większe uprawnienia do samostanowienia bożogrobców w Europie Środkowej”⁴⁰. W 1262 r. Urban IV uwolnił miechowitów od wszelkich świadczeń na rzecz jakiegokolwiek osoby⁴¹. W 1263 r. papież wystawił bullę potwierdzającą zarówno egzempcję, jak i zatwierdzenie przywilejów nadanych konwentowi przez poprzednich papieży. Ów przywilej potwierdził w Awinionie papież Grzegorz XI dnia 7 marca 1374 r.⁴². Papieska protekcja nad miechowitami nie zgasła po śmierci Bolesława Wstydliwego. W 1281 i 1283 r. Marcin IV potwierdził klasztorowi wszystkie wolności i immunitety nadane

Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu, Warszawa 1999, *passim*; J. Strzelczyk, *Zapomniane narody Europy*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2006, s. 290–291.

³⁷ KDM II, nr 462; BP I, nr 721 (regist); A. Wędzki, *Miechów...*, s. 123.

³⁸ KDM II, nr 468; BP I, nr 731 (regist); W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 398; R. Skrzyniarz, *Biskupi a bożogrobcy na ziemiach polskich w latach 1163–1819. Zarys problematyki*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 100 (2013), s. 332.

³⁹ M. Starnawska, *Między Jerozolimą...*, s. 102–103.

⁴⁰ R. Skrzyniarz, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 79, przyp. 12.

⁴¹ W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 344.

⁴² *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. III, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1887, nr 860; *Bullarium Poloniae*, t. II: 1342–1378, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae 1985, nr 2110 (regist); A. Wędzki, *Miechów...*, s. 123.

mu przez papieży i książąt na mocy przywilejów i indulgencji⁴³. W maju 1282 r. w Rzymie ten sam papież polecił prepozytowi zwierzynieckiemu, aby postarał się przywrócić bożogrobcom wszystkie łąki, pastwiska, młyny i inne dobra odpadłe od klasztoru, jeśli by takowe znalazł⁴⁴. Dokumentem wystawionym 13 stycznia 1283 r. w Orvieto, papież Marcin IV polecił dziekanowi sandomierskiemu odzyskanie dóbr i dochodów klasztoru miechowskiego, które zostały odstąpione lub nieprawnie odebrane⁴⁵. 9 czerwca 1285 r. polecił zaś opatowi tynieckiemu, aby wszystkich, którzy ukrywają i zatrzymują dziesięciny, domy, czynsze, legaty i inne dobra należące do klasztoru miechowskiego, przymusił pod groźbą ekskomuniki do ich zwrotu⁴⁶. To samo, lecz już następca Marcina IV, papież Honoriusz IV bullą wydaną w Rzymie w dniu 23 maja 1286 r. polecił opatowi jędrzejowskiemu⁴⁷.

Jak więc widzimy, kolejni papieże otaczali ogromną opieką zakon bożogrobców. Odwołanie do owej protekcji znajduje się nawet we współczesnym „Statucie Zakonu Rycerskiego Grobu Bożego w Jerozolimie”⁴⁸.

Miechowscy mnisi od początku zabiegali o potwierdzenie zdobywanych przywilejów. W 1198 r. wystarali się o dokument u patriarchy Monacha, zatwierdzający liczne posiadłości pozostające w ich rękach na terenie Polski⁴⁹. Według Zbigniewa Piłata wystawienie dokumentu z 1198 r. wiązało się z usamodzielnieniem klasztoru miechowskiego, który dotychczas miał być klasztorem filialnym, ściśle uzależnionym

⁴³ *akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*, t. VII, wyd. O. Pietruski, X. Liske, Lwów 1878–1883 (dalej: AGZ VII), nr 3; KDM II, nr 493; BP I, nr: 827, 834; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 345.

⁴⁴ KDM II, s. XXXVIII, nr 22 (regist); BP I, nr 831 (regist); W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 345.

⁴⁵ AGZ VII, nr 4; BP I, nr 835 (regist); R. Skrzyniarz, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 379.

⁴⁶ KDM II, s. XXXVIII, nr 25 (regist); BP I, nr 858 (regist).

⁴⁷ KDM II, nr 503; BP I, nr 869 (regist).

⁴⁸ *Statut Zakonu Rycerskiego Grobu Bożego w Jerozolimie*, Katowice 2007, s. 9: „Zakon Rycerski Bożego Grobu w Jerozolimie, którego pochodzenie sięga dawnych czasów, a zreformowany i wzbogacony przywilejami Papieży, przez historyczne, prawne i duchowe powiązania znajduje się pod życzliwą opieką Stolicy Świętej”.

⁴⁹ P. Pękałski, *O początku...*, s. 53.

od głównego domu bożogrobców w Ziemi Świętej⁵⁰. Z powodu braku źródeł dotyczących organizacji zakonu na ziemiach polskich i relacji zachodzących między poszczególnymi placówkami weryfikacja tej opinii – zdaniem Andrzeja Wędzkiego – nie jest możliwa⁵¹. Od początku XII w., w miarę jak dostrzegalna jest wzrastająca liczba przekazów źródłowych, można dostrzec wyraźnie wiodącą rolę placówki miechowskiej. Przejawia się ona m.in. w tym, że prepozyt miechowski udzielał zgody na zawieranie przez inne konwenty bożogrobców transakcji i przyjmował przeznaczone dla nich darowizny⁵². Reprezentował także pozostałe klasztory wobec papieżstwa, które na jego ręce przysyłało dla nich przywileje⁵³.

Książę krakowsko-sandomierski Bolesław V należał do grona hojnych dobrodziejów miechowskiego konwentu. Nie brakło jednak poważnych animozji zakonników z władcą. Papież Innocenty IV i Urban IV wykazywali bezkompromisowość we wszelkich konfliktach między Wstydlwym a bożogrobcami.

6 czerwca 1235 r. w Skale książę sandomierski Bolesław z matką Grzymisławą poświadczyl, że Bogusław z Dzierzkówka ze swoimi nieobecny braćmi Wojciechem i Janem sprzedali za siedem grzywien srebra klasztorowi część dziedziczną w Dzierzkówku⁵⁴. 23 stycznia 1244 r. król węgierski Béla IV na prośby bożogrobców z Chmelova (węgierskie Cumlous niedaleko Preszowa) potwierdził nadanie swego ojca Andrzeja II. W 1212 r. król Andrzej nadał bowiem miechowskiemu bożogrobcom teren Zimná Studňa i Medzianky na Spiszu⁵⁵. Można się

⁵⁰ Z. Piłat, *Fundator i fundacja...*, s. 40–41.

⁵¹ A. Wędzki, *Miechów...*, s. 125.

⁵² KDW I, nr 238; KDM II, nr 415; SUB II, nr 173; M. Starnawska, *Między Jerozolimą...*, s. 102.

⁵³ KDPol III, nr 12; KDM II, nr: 377–379, 390, 394, 426, 428, 430, 435, 460–465, 467–469; *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, cz. 1: 1063–1415, wyd. S. Kuraś, Lublin 1965, nr 5; M. Starnawska, *Między Jerozolimą...*, s. 102.

⁵⁴ KDM II, nr 412; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 343.

⁵⁵ *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*, wyd. R. Marsina, t. II, Bratislavae 1987, nr 146; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 344; T.M. Trajdos, *Obecność polska w średniowiecznym Szaryszu*, [w:] *Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu*, red. naukowa M. Parczewski, red. tomu S. Czopek, Rzeszów 1996, s. 261; R. Skrzyniarz, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 71, 391. Zob.: przywilej Andrzeja II z 1212 r. – *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*, t. I, wyd. R. Marsina, Bratislavae 1971, nr 175.

tylko domyślać, że w sprawie tego nadania interweniowali także u króla Węgier jego córka Kinga i zięć Bolesław.

15 lipca 1245 r. w Lyonie papież Innocenty IV na prośbę miechowskiego prepozyta potwierdził, że w wyniku ugody należące do konwentu miechowskiego Krzesławice przysądzone bożogrobcom przeciw klasztorowi mogiłskiemu oraz polecił dziekanom wrocławskiemu i krakowskiemu, aby dopilnowali jej przestrzegania⁵⁶. To był prawdziwy początek boju o wieś Krzesławice. Z 23 stycznia 1247 r. znów z Lyonu pochodzi kolejne świadectwo sporu. Papież ponownie musiał zaangażować się w sprawę Krzesławic. Innocenty IV polecił biskupowi wrocławskiemu i dziekanowi wrocławskiemu, aby zatroszczyli się o zwrot klasztorowi miechowskiemu tej wsi, którą zagabił klasztorowi rycerz krakowski Budzisław. Książę i księżna krakowscy (czyli Bolesław i Kinga) przysądzili wieś temuż Budzisławowi bezprawnie, ponieważ była ona duchowna, a nie rycerska, jak twierdziła druga strona⁵⁷. Była to pierwsza interwencja papieża na zachowanie księcia Wstydliwego. Nie znamy źródeł, które bezpośrednio by informowały o powodach zmiany postawy monarchy wobec miechowitów. 9 września 1248 r. papież Innocenty IV znów na skargę prepozyta miechowskiego polecił arcybiskupowi gnieźnieńskiemu Pełce, aby rozstrzygnął spór między bożogrobcami a szlachcicem Rodecesławem z Szańca i innymi świecczymi z diecezji krakowskiej, którzy bezprawnie ściągają daniny ze wsi

⁵⁶ KDM II, nr 426; SUB II, nr 286; BP I, nr 403 (regest); W. B u k o w s k i, *Krzesławice...*, s. 222. Krzesławice przekazał klasztorowi w Mogile Iwo Odrowąż. Ich posiadanie przez Mogiłę jest bardzo niejasne. Wiadomo, że wieś znajdowała się w posiadaniu bożogrobców miechowskich z nadania Budziwoja, identyfikowanego z Budzisławem Krzesławicem, który poległ w starciu z Prusami, gdzie dowodził stróżą rycerstwa małopolskiego – najprawdopodobniej w roku 1224 – KDM II, nr 375–376; M. Z d a n e k, *Proces implantacji opactwa cystersów w Mogile*, „Nasza Przeszłość” 96 (2001), s. 528; R. S k r z y n i a r z, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 71 (o Krzesławicach według S. N a k i e l s k i, *De Sacra Antiquitate...*, s. 161; *Donata Monasterio per Bogiuoium militem*). Jego dziedzicem został małoletni syn Budzisław. Z 1228 r. pochodzi wspomniane już świadectwo sporu Mogiły i Miechowa o Krzesławice, gdy papież Grzegorz IX nakazał opatowi jędrzejowskiemu Teodorykowi oraz dziekanowi i kanonikowi kapituły wrocławskiej Tomaszowi jego zakończenie – KDM II, nr 394; BP I, nr 232 (regest); M. Z d a n e k, *Proces implantacji...*, s. 529.

⁵⁷ KDM II, nr 428; BP I, nr 440 (regest); W. B u k o w s k i, *Krzesławice...*, s. 222; T e n z e, *Miechów – klasztor...*, s. 343; R. S k r z y n i a r z, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 418.

Krzesławice i innych dóbr, darowanych temuż konwentowi⁵⁸. Ostatecznie w 1288 r. w Krakowie Leszek Czarny poświadczył, że w wyniku ugody z zakonnikami komes Krzesław zrzekł się wieczyste praw do dziedzictwa Krzesławice nad rzeką Dłubnią, którą klasztor będzie posiadał bez przeszkód ze strony jego i jego krewnych⁵⁹.

5 lutego 1251 r. w Bochni Bolesław Wstydlivy i jego matka Grzymisława poświadczyli, że Wydźga, niegdyś kasztelan sądecki posiadał dobra z nadania Bolesława i Leszka Białego. Za wiedzą księcia, za zgodą brata Getki i swego syna komesa Wojysława sprzedał za trzysta grzywnien czystego srebra klasztorowi bożogrobców w Miechowie jedno z dóbr dziedzicznych zwanych Łącko, które posiadał w czasach księcia Leszka, zastrzegając dla syna Wojysława prawo odkupu za tę sumę. Mieszkańcy Łącka otrzymali immunitet od sądownictwa kasztelana sądeckiego⁶⁰. Powyższą transakcję zatwierdził 22 listopada w Perugii 1252 r. papież Innocenty IV⁶¹. W dyplomie Bolesława Wstydliviego wydanym 14 maja 1252 r. w Urzutach (nieдалеко Miechowa) dla klasztoru w Szczyrzycu wystąpili bracia Ścibor i Strachota Mikołajewice, dziedzice Ściborzyc koło Olkusza, które to Ściborzycy bracia ci wspomnianemu klasztorowi sprzedali za osiemdziesiąt trzy grzywny srebra⁶².

9 czerwca 1255 r. w Bochni Bolesław Wstydlivy podarował klasztorowi miechowskiemu swoją część wsi Nieszkowa w kasztelanii sądeckiej. Książę uczynił to w celu zaprowadzenia spokoju, ponieważ ludzie zamieszkujący tę wieś wyrządzali krzywdy klasztorowi, który posiadał inną część wsi. Klasztor dał księciu w zamian wieś Bicyce, także w kasztelanii sądeckiej. Mieszkańcy Niskowej nabyli takie same prawa

⁵⁸ *Dokumenty kujawskie i mazowieckie...*, s. 376–377, nr 2; BP I, nr 474 (regest); W. Bukowski, *Krzesławice...*, s. 222; Tenże, *Miechów – klasztor...*, s. 343.

⁵⁹ KDM II, nr 510; W. Bukowski, *Krzesławice...*, s. 222.

⁶⁰ KDM II, nr 434; S. Zachorowski, *Węgierskie i polskie osadnictwo na Spiszu do połowy XIV wieku*, Kraków 1909, s. 54; Z. Leszczyńska-Skrętowa, *Łącko*, [w:] SHGK, cz. 3, z. 4, oprac. W. Bukowski i in., współpr. archeologiczna S. Kołodziejewski, red. F. Sikora, Kraków 2003, s. 878; R. Skrzyński, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 117, 393; S. Wróblewski, *Rycerstwo ziemi sądeckiej w średniowieczu*, Kraków 2016, s. 39, 53–54.

⁶¹ KDM II, nr 438; BP I, nr 518 (regest).

⁶² *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, wyd. G. Fejér, t. IV, cz. 2, Budae 1829, s. 150–151 = KDM I, nr 38; F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie...*, s. 150; M. Zdaneck, *Folwarki cystersów małopolskich w średniowieczu*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 24 (2005), s. 275.

i wolności, jakie posiadali mieszkańcy pozostałych wsi klasztornych⁶³. 4 lutego 1256 r. w Obrazowie Bolesław Wstydlivy odnowił i poszerzył immunitet ekonomiczny i sądowy dla wsi klasztoru miechowskiego, które nadali bożogrobcom Kazimierz Sprawiedliwy i Leszek Biały. Adam, ówczesny kasztelan krakowski i Mikołaj, wojewoda krakowski w imieniu swoim i swoich następców zobowiązał się nie naruszać tych wolności pod rygorem odpowiedzialności przed sądem książęcym. Gdyby jednak wyżej wymienieni urzędnicy krakowscy zabrali im przymocą jakieś rzeczy, winni je z mocy prawa zwrócić oraz wynagrodzić szkodę⁶⁴. Książę uwolnił poddanych m.in. od stróży, podwód i od śrezny. Ponieważ ten gospodarczy przywilej dokonał się za zgodą kasztelana i wojewody krakowskich uznaje się, że śrezna (czyli danina składana w owsie) była uposażeniem tych dwóch krakowskich urzędników⁶⁵.

8 września 1256 r. w Zawichoście książę Bolesław nadał na rzecz miechowitów prawo połowu bobrów we wsi klasztornej *Suircevice*, po obu brzegach rzeki Radomki i Wisły w granicach wsi. Ponadto uwolnił mieszkańców tej wsi od stacji, stróży i powozu dla bobrowników książęcych⁶⁶. 14 września 1256 r. w Zawichoście książę krakowski wraz z matką swą Grzymisławą uwolnił mieszkańców wsi klasztornej Krampsko od powozu i od obowiązku dawania wozów, którym byli szcze-

⁶³ KDM II, nr 447; A. Rutkowska-Płachcińska, *Sądecka w XIII i XIV wieku*, Wrocław 1961, s. 26; K. Dziwik, *Struktura i rozmieszczenie feudalnej własności ziemskiej w Sądeckim w XV wieku*, „Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie” 7/8 (1961–1962), s. 75; F. Sikora, *Biczycze*, [w:] SHGK, cz. 1, z. 1, oprac. Z. Leszczyńska-Skrętowa i F. Sikora, Wrocław 1980, s. 71; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 344; F. Bujak, *Studia nad osadnictwem Małopolski*, Poznań 2001, s. 134; B. Kowalska, *Święta Kinga. Rzeczywistość i legenda*, Kraków 2008, s. 30; S. Wróblewski, *Rycerstwo...*, s. 39, 62, 325.

⁶⁴ KDM II, nr 449; S. Russocki, *Posługi komunikacyjne*, [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, t. 4, Wrocław 1970–1972, s. 248; K. Modzelewski, *Grody i dwory w gospodarce polskiej monarchii wczesnofeudalnej*, cz. I: *Osady służebne a dwory książęce*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” (dalej: KHKM) 21 (1973), nr 2, s. 173; K. Buczek, *Publiczne usługi transportowe i komunikacyjne w Polsce średniowiecznej*, [w:] Tenże, *Studia z dziejów ustroju społeczno-gospodarczego Polski piastowskiej*, t. 1, wyb. i przyg. W. Bukowski, wstęp F. Sikora i J. Wróniszewski, Kraków 2006, s. 359–360; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 344.

⁶⁵ KDM II, nr 449; W. Pałucki, *Studia nad uposażeniem urzędników ziemskich w Koronie do schyłku XVI wieku*, Warszawa 1962, s. 188.

⁶⁶ KDM II, nr 450.

gólnie obciążeni, od przewodu (z wyjątkiem przewodu rycerskiego), od obowiązku obsyłania stróży do pilnowania dworu książęcego, wyjąwszy sytuację, gdy książę zatrzyma się w tej wsi. Słodownicy i piekarze książęcy stracili prawo do stacji, jedynie w przypadku przejazdu księcia, piekarze mogli upiec chleb w tej wsi w razie konieczności⁶⁷.

7 listopada 1257 r. na wiecu w Kurowie Bolesław Wstydlivy poświadczył, że rycerz Jarost pozwał prepozyta miechowskiego Henryka o folwark Uniejów. Prepozyt wypłacił krewnej Jarosta i jego braci Agnieszce, córce Ziemięty osiem grzywien srebra, która to transakcja została poświadczona wobec niego i księcia wielkopolskiego Bolesława Pobożnego. Następnie, kiedy ich krewny Groszek ponownie pozwał klasztor o ten folwark, Agnieszka oświadczyła, że nie ma on do niego żadnych praw, ona zaś, jako dziedziczka wsi nadała go opactwu za zbawienie dusz rodziców i swojej. Książę nakazał Groszkowi wieczyste milczenie w tej sprawie⁶⁸. 9 maja 1259 r. w Krakowie Wstydlivy potwierdził, że targ w Miechowie jest wyjęty spod władzy mincerzy i książęcych celników. Ponadto transakcje na miechowskim targu winny być dokonywane w monecie obowiązującej w krakowskiej dzielnicy. Prepozyt klasztoru miał prawo usunięcia z targu osób nieprzestrzegających postanowień przywileju⁶⁹. W ówczesnym sądownictwie, mincerz, podobnie jak i sędzia miał prawo ciążyć rzeczy oskarżonego lub tylko podejrzanego, zanim mu w ogóle jakkolwiek winę udowodniono, co często pociągało dotkliwe straty materialne. Szczególnie instytucje kościelne starały się uchylać tę niedogodność w drodze książęcych przywilejów⁷⁰, czego pokłosiem jest właśnie opisywany przywilej Bolesława.

⁶⁷ Tamże, nr 451; W. B u k o w s k i, *Miechów – klasztor...*, s. 344.

⁶⁸ *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 1: *dokumenty z lat 1257–1420*, wyd. S. K u r a ś, Wrocław–Warszawa–Kraków 1962, nr 1; W. B u k o w s k i, *Miechów – klasztor...*, s. 344.

⁶⁹ KDM II, nr 455; K. S t r o n c z y ń s k i, *Pieniądze Piastów od czasów najdawniejszych do roku 1300 rozbiorem źródeł społecznych i wykopalisk oraz porównaniem typów mennicznych objaśnione*, Warszawa 1847, s. 25; K. B u c z e k, *Targi i miasta na prawie polskim*, Wrocław 1964, s. 46; Z. P ę c k o w s k i, *Miechów. Studia z dziejów miasta i ziemi miechowskiej do 1914 r.*, Kraków 1967, s. 43; F. D ą b r o w s k i, *Studia nad administracją kasztelańską Polski XIII wieku*, Warszawa 2007, s. 195; W. B u k o w s k i, *Miechów – miasto*, [w:] SHGK, cz. 4, z. 2..., s. 315; A. W ę d z k i, *Miechów...*, s. 118.

⁷⁰ KDM II, nr 455; R. G r o d e c k i, *Minczerze w wcześniejszym średniowieczu polskim*, Kraków 1921, s. 24.

W 1259 r. Bolesław Wstydlivy zezwolił klasztorowi miechowskiemu na lokację nowej wsi poniżej granicy Krampska. Mieszkańcy otrzymali piętnaście lat wolnizny i zostali zwolnieni od opłat na rzecz skarbu „państwowego”. Przy okazji książę pozwolił na postawienie karczmy na błoniach koło Piotrowina⁷¹. 13 kwietnia 1260 r. w Krakowie Bolesław Wstydlivy nadał bożogrobcom cło we wsi klasztornej Chelm od każdego wozu z dwoma końmi po 1/4 skojca, a z jednym koniem połowę z tego⁷². 4 października 1262 r., *apud Montem Flasconem* papież Urban IV polecił arcybiskupowi gnieźnieńskiemu Januszowi, aby zmusił księcia Wstydliviego, pod groźbą ekskomuniki lub interdyktu dla całej diecezji krakowskiej, do zwrotu prepozytowi Henrykowi i braciom kościoła Grobu Bożego bezprawnie zagrabionych młyna, ziemi, łąk i innych dóbr lub do odpowiedniej rekompensaty. Papież podkreślił, że zna problem z autopsji, z czasów, kiedy był w Polsce legatem. Urban IV przypomniał sobie, że kiedy był w tamtych stronach, słyszał, iż książę chce mieć wspomniany młyn z ziemią i łąkami dla siebie. Książę został upomniany⁷³. Nie ma innych źródeł, które by potwierdzały wspomniane

⁷¹ KDM II, s. XXXVII, nr 16 (regest); P. R a b i e j, *Dokumenty i kancelaria Bolesława Wstydliviego, księcia krakowskiego i sandomierskiego*, t. 2, Kraków 2005 (rozprawa doktorska; rękopis), s. 97.

⁷² KDPol III, nr 37 = KDM II, nr 458; F. S i k o r a, *Cło*, [w:] SHGK, cz. 1, z. 3, oprac. J. L a b e r s c h e k, Z. L e s z c z y ń s k a - S k r ę t o w a, F. S i k o r a, Wrocław 1985, s. 415.

⁷³ KDM II, nr 467; BP I, nr 728–729 (regesty). Papież Urban IV, właściwie Jakub Pantaléon, był w Polsce w latach 1248–1249 legatem Innocentego IV (jako legat przewodniczył synodowi prowincjonalnemu wrocławskiemu i ogłosił tam pierwsze, dochowane do dnia dzisiejszego legackie statuty). W 1255 r. Aleksander IV mianował go patriarchą Jerozolimy i legatem w królestwie łacińskim. Funkcje patriarchy pełnił do konklawe 29 sierpnia roku 1261. Jako papież znany był z bezkompromisowości wobec wrogów politycznych, zwłaszcza Hohenstaufów, dzięki czemu udało mu się m.in. odzyskać większą część Państwa Kościelnego, utraconego przez Aleksandra IV, a koronę sycylijską oddać władcy zależnemu od Stolicy Apostolskiej, Karolowi Andegawęńskiemu, bratu Ludwika IX Świętego. Bardzo interesował się Wschodem. Zabiegał o zorganizowanie krucjaty mającej reaktywować Cesarstwo Łacińskie w Konstantynopolu, które upadło tuż przed jego wyborem. Panował tam wówczas Michał VIII Paleolog, z którym Urban IV usiłował nawiązać porozumienie. Zasluga Urbana IV było także wprowadzenie święta Bożego Ciała, którego przygotowanie odpowiedniej liturgii powierzył Tomaszowi z Akwinu – W. A b r a h a m, *Synd legata Anzelma biskupa warmińskiego we Wrocławiu 1264*, [w:] T e n ż e, *Studia krytyczne do dziejów średniowiecznych synodów prowincjonalnych kościoła polskiego*, Kraków 1917, s. 18–26; T. S i l n i c k i, *Wpływy francuskie na Kościół w Polsce*

zakusy Bolesława na owe klasztorne nieruchomości. Jeśli jednak doszło do jakiejś konfrontacji między Wstydliwym a zakonnikami, papież, który w chwili wyboru na tron papieski dzierżył godność jerozolimskiego patriarchy, nie mógł nie opowiedzieć się po stronie bożogrobców. Myślę, że nie chodziło tu w żaden sposób o jakieś urazy byłego legata Pantaléona wobec krakowskiego monarchy, a o bezwzględne scalenie zbyt łatwo roztrwonionego majątku miechowitów. Jeśli sytuacja tego wymagała, papież potrafił się zachować poprawnie wobec księcia. Nieco ponad rok po upominającej Bolesława Wstydliwego bulli – 31 grudnia 1263 r. – Urban IV na prośbę księcia polecił krakowskiemu biskupowi Prandocie, aby ten posłał misjonarzy do Litwinów i innych pogan, którzy często najeżdżają Kraków i krakowską diecezję⁷⁴. Nieco wcześniej papież – ponownie w obronie przywrócenia odpowiedniego stanu posiadania miechowskiego konwentu – podjął nowe działania. 12 czerwca 1263 r. polecił prepozytowi klasztoru mstowskiego, aby pod sankcją ekskomuniki i nie zważając na jakiegokolwiek dokumenty, odebrał należące do klasztoru miechowskiego dobra, które zostały przez zakonników i prepozytów rozdane tak cystersom i innym zakonnikom, jak i osobom świeckim w dożywocie, dzierżawę lub na własność⁷⁵. Innym dokumentem wspomniany wyżej Urban IV upomniał prepozyta klasztoru premonstratensów św. Wincentego we Wrocławiu, aby dopomógł odzyskać wszystkie dobra bożogrobców, które zostały niegodziwie odebrane klasztorowi przez księcia wrocławskiego⁷⁶.

O ile Aleksander IV za swojego pontyfikatu zaniedbał sprawę Ziemi Świętej, to jego następcą Urban IV prezentował zupełnie inne nastawienie.

w wiekach średnich, [w:] T e n z e, *Z dziejów Kościoła w Polsce. Studia i szkice historyczne*, Warszawa 1960, s. 402. R. Fischer-Wollpelt, *Leksykon papieży*, przekł. B. Bialecki, uzupełnienia dotyczące Kościoła w Polsce Z. Mazur, Kraków 1996, s. 99–100; J.N.D. Kelly, *Encyklopedia papieży*, przełożył i uzupełnił T. Szafrański, Warszawa 1997, s. 272–274.

⁷⁴ *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*, t. I, wyd. A. Theiner, Romae 1860, nr 148; *Preussisches Urkundenbuch*, t. I, cz. 2, wyd. R. Philippi, A. Seraphin, Königsberg 1882–1909, nr 212; *Regesta Pontificum Romanorum inde ab a. post Christum natum MCXCVIII ad a. MCCCIV*, ed. A. Potthast, vol. II, Berolini 1875, nr 18752; M. Gładysz, *Zapomniani krzyżowcy...*, s. 328.

⁷⁵ KDM II, nr 623; BP I, nr 736 (regest); W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 345.

⁷⁶ KDM II, s. XXXVIII, nr 21 (regest); BP I, nr 739 (regest).

wienie wobec krucjat. Były patriarcha Jerozolimy wydał wiele bulli, nakazujących zarówno udział w krucjacie, jak i zbiórkę funduszy w całej Europie, w tym także w Polsce⁷⁷. Ryszard Skrzyński podejrzewa, że Urban IV być może zniósł bullę swojego poprzednika, zwalniającą miechowskich bożogrobców z opłat na rzecz Ziemi Świętej⁷⁸. Moim zdaniem, przychylność papieska i dbanie o interesy majątkowe miechowitów wynikały z oczekiwań Ojca Świętego, że zakonnicy bez przeszkód i bez zbędnego działania na zwłokę wesprą chociaż finansowo jego projekty. Z tych pobudek mogła także wynikać postawa wobec Bolesława Wstydliwego i kwestii rzekomo, czy rzeczywiście zabranych przez monarchę nieruchomości. Słabnąca popularność bożogrobców spowodowała, że koordynację spraw związanych z planowaną krucjatą powierzono dominikanom, którzy zdobywali na dworach i w kurii papieskiej coraz większy wpływ⁷⁹.

15 maja 1264 r. w Krakowie Bolesław zezwolił klasztorowi miechowskiemu lokować na prawie niemieckim, jakim cieszą się mieszkańcy Korczyna, zniszczoną przez Tatarów i opuszczoną przez ludność wieś Skaryszew. Książę w zamian za zrzeczenie się należnych mu świadczeń miał otrzymywać od bożogrobców dwanaście grzywien srebra rocznie. Ludność została wyjęta spod jurysdykcji kasztelana radomskiego, wojewody sandomierskiego i księcia, a całe sądownictwo przeszło na klasztor, także wobec książęcej ludności, z tym wyjątkiem, iż wówczas sąd miał się odbywać w obecności prokuratora książęcego, a zasądzone kary miały być płacone nie klasztorowi, lecz do rąk tegoż prokuratora. Kasztelan radomski otrzymał zakaz odbierania w Skaryszewie stróży, cła od soli i innych towarów, oprócz sukna⁸⁰. Przy okazji lokacji dowiadujemy się o *villicus* „tego

⁷⁷ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moravia*, wyd. C. J. Erben, J. Emler, t. II, Praha 1882, nr 328; *Monumenta Poloniae Vaticana*, wyd. J. Ptaśnik, t. I, Kraków 1913, nr: 9, 15 16–17; *Regesta Pontificum Romanorum...*, nr 18131; *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*, wyd. J. Šebánek, S. Dušková, t. V, cz. 1. Praha 1974, nr 294; BP I, nr: 698, 708b, 708c, 713a–713b, 714, 743, 744–745, 752; SUB III, nr: 364, 409, 453–454, 458, 465; M. Gładysz, *Zapomniani krzyżowcy...*, s. 324–331.

⁷⁸ R. Skrzyński, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 72.

⁷⁹ Zob.: M. Gładysz, *Zapomniani krzyżowcy...*, s. 325; R. Skrzyński, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 72.

⁸⁰ KDM II, nr 472; J. Wyrozumski, *Rozwój sieci miejskiej w Małopolsce w średniowieczu i u progu czasów nowożytnych*, KHKM 28 (1980), nr 3, s. 368;

miejsca”, którego funkcje bynajmniej nie wygasły w związku z lokacją. Stał się on po prostu wójtem zreorganizowanej na prawie niemieckim osady⁸¹. To, że Korczyn jest stawiany za wzór dla Skaryszewa świadczy o tym, iż miasto Korczyn musiało powstać znacznie przed 1264 r.⁸². Testację przywileju dla bożogrobców otwiera wojewoda sandomierski Sięgniew. Oprócz niego widzimy: cześnika sandomierskiego Przeclawa, kasztelana radomskiego Janusza, podkomorzego sandomierskiego Żegotę, podkomorzego krakowskiego Wawrzyńca, kanonika sandomierskiego Jakuba, kapelana Piotra, a w formule *datum per manus* występuje podkanclerzy Twardosław⁸³. Wyluczając podkanclerzego Twardosława, jedynym reprezentantem ziemi krakowskiej jest podkomorzy Wawrzyniec. Pozostali urzędnicy to sandomierzanie. Mimo że sprawa dotyczy wsi leżącej w ziemi sandomierskiej, przywilej został wydany w Krakowie. W związku z tym nie wiemy, czym tłumaczyć tak znikomy udział krakowian w testacji, podobnie jak brak kasztelana sandomierskiego. Warto podkreślić, że przywilej księcia umniejszał kompetencje kasztelana radomskiego i wojewody sandomierskiego, a mimo to obaj dostojnicy lojalnie zatwierdzili decyzję Bolesława Wstydlivego. 6 października 1277 r. w Krakowie jego władca, mając na względzie zasługi swego kapelana Gerarda, prepozyta miechowskiego, zwrócił klasztorowi żreb i karczmę we wsi Przesławice nad rzeką Szreniawą, którą nadał ongiś klasztorowi Boksa, dziekan kolegiaty św. Floriana. Książę tym samym potwierdził nadanie Boksy⁸⁴. Jeśli władca uczynił swoim kapelanem miechowskiego prepozyta, a przez wzgląd na jego osobę uczynił zadość majątkowym postulatom, oznaczać to może, że Bolesław zmienił swoje postępowanie wobec konwentu miechowskiego.

F. Kiryk, *Urbanizacja Małopolski. Województwo sandomierskie – XIII–XIV wiek*, Kielce 1994, s. 113; W. Bukowski, *Miechów – klasztor...*, s. 345; R. Skrzyński, *Skaryszew*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 18, red. E. Gigilewicz i in., Lublin 2013, s. 274; Tenże, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 115, 388.

⁸¹ KDM II, nr 472; J. Wyrozumski, *Dzieje Krakowa do schyłku wieków średnich*, t. 1, Kraków 1998, s. 154.

⁸² J. Krzyżanowski, *Polityka miejska Bolesława Wstydlivego*, [w:] *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*, t. 2, Kraków 1938, s. 388.

⁸³ KDM II, nr 472.

⁸⁴ Tamże, nr 483; Z. Pęcowski, *Ziemia miechowska. Zarys dziejów do końca XVIII wieku*, Kraków 1992, s. 31; A. Wędzki, *Miechów...*, s. 83; R. Skrzyński, *Kanonicy Grobu Bożego...*, s. 146.

Od pamiętnej bulli Urbana IV z upomnieniem księcia minęło 15 lat. Być może na bardziej przyjazne nastawienie wobec bożogrobców wpłynęła zmiana na stanowisku prepozyta klasztoru. Magister Gerard z Pragi objął tę funkcję po Henryku w 1260 lub w 1262 r.⁸⁵. Można domniemywać, że zasługą Gerarda było wystaranie się u Wstydliwego o pozwolenie na lokację Skaryszewa na prawie niemieckim.

Z dokumentu kanonika krakowskiego i wrocławskiego Zbrośława z 11 maja 1278 r. z Krakowa wynika, że Bolesław Wstydlivy potwierdził, że ów Zbrośław, za zgodą swych braci: Wincentego, Pełki i Janusza nadał po swej śmierci klasztorowi wieś Szczepanowice nad rzeką Goszczą oraz zatwierdził bożogrobcom posiadanie dziesięciu przętów ziemi we wsi Kolnowice w ziemi opolskiej z nadania swego dziada, komesa Zbrośława. Ponadto ksiązę miał uwolnić klasztor od wszelkich posług, opłat, poborów i podwód należnych z pięciu łąnów, które bracia miechowscy w tej wsi posiadali, a także od obowiązku służby konnej z siedmiu łąnów w tejże wsi według prawa niemieckiego, który Zbrośław wziął na siebie. W zamian konwent miechowski nadał Zbrośławowi w dożywocie wieś Karniów w kasztelanii krakowskiej z ośmioma wołami oraz zasiewami ozimymi i jarymi⁸⁶.

Wspomnieć potrzeba, że w przywilejach Bolesława Wstydliwego na listach świadków występowali przełożeni klasztorów. W przypadku dokumentów tego władcy w testacjach widzimy opatów: brzeskiego⁸⁷, mogińskiego⁸⁸, szczyrzyckiego⁸⁹, tynieckiego⁹⁰, czy wąchockiego⁹¹.

⁸⁵ R.S. Gałczyński, *Miechowski konwent bożogrobców do połowy XV wieku. Z badań nad prosopografią klasztorną*, „Nasza Przeszość” 98 (2002), s. 177. Z treści bulli Urbana IV z 1262 r. (KDM II, nr 467) nie wynika jasno, czy prepozyt Henryk w momencie wystawienia dokumentu jeszcze żył.

⁸⁶ KDM II, nr 484 = SUB IV, nr 328; F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie...*, s. 208; Z. Leszczyńska-Skrętowa, *Karniów*, [w:] SHGK, cz. 2, z. 3, oprac. J. Kurtyka i in., red. A. Gąsiorowski, Wrocław–Kraków 1991, s. 434; Z. Pęcowski, *Ziemia miechowska...*, s. 31.

⁸⁷ *Zbiór dyplomów klasztoru mogińskiego przy Krakowie*, wyd. E. Jannota, [w:] *Monografia opactwa cystersów we wsi Mogile*, Kraków 1867 (dalej: KDMog), nr 21.

⁸⁸ KDPol III, nr 23.

⁸⁹ KDMog, nr 32.

⁹⁰ Tamże, nr 21–22; KDM II, nr 434.

⁹¹ KDMog, nr 22; KDM II, nr 434; Z. Wdowiszewski, *Nieznanne dyplomy średniowieczne do dziejów opactwa cystersów w Wąchocku*, „Archeion” 16 (1938–1939), s. 43–44 = *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 4: *dokumenty z lat 1211*

Zwierzchnika miechowskich bożogrobców widzimy jedynie w liście świadków dokumentu matki księcia, Grzysławawy, wystawionego w marcu 1228 r. na wiecu w Skaryszewie. Jest to prepozyt miechowski Jan, występujący w przywileju księżnej, zatwierdzającej nadanie Leszka Białego wsi Milowice dla pisarza Mikołaja⁹².

Życzliwa postawa względem Kościoła, jaką okazywał Bolesław Wstydlawy, nie była czymś wyjątkowym na tle działań innych władców epoki. Dla fundacyjnej polityki księcia Bolesława jest bardzo charakterystycznym pewne zjawisko w zakresie tzw. rodowych fundacji klasztornych, do których należał i klasztor bożogrobców w Miechowie, który swoje powstanie zawdzięcza Gryfitom. Osobliwością wykazywaną w polityce fundacyjnej Bolesława Wstydlawego dla tego konwentu, jak i opactw na przykład w Jędrzejowie, Szczyrzycu, Mogile, Staniątkach, czy Zwierzyncu jest fakt, że pierwsze przywileje były wydawane po objęciu tronu krakowskiego, nasilenie nadań następowało w latach 50-tych, a od początku lat 60-tych ilość donacji spadała. Wprawdzie nie ma pewności co do proveniencji wszystkich, przed chwilą wymienionych klasztorów, niemniej wiadomo, że do powstania większości spośród nich przyczyniły się tak potężne rody, jak Gryfici, czy Odrowążowie⁹³. Księżę od lat 50-tych próbował ograniczać wpływy najważniejszych rodów⁹⁴. Zauważalnym jest, że znakomicie w tę tendencję wpasowuje się jego polityka względem kościelnych fundacji tych rodów. Z moich badań wynika, że na polityce „kościelnej” Wstydlawego nie stracił klasztor koprzywnickich cystersów, fundacja mało

–1400, wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kurasiowa, Wrocław–Warszawa–Kraków 1969, nr 875. M. Gładyszewicz, *Żywot bł. Prandoty z Białaczowa, biskupa krakowskiego*, Kraków 1845, s. 221–226 = *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Waclawa*, cz. 1, wyd. F. Piekoskiński, Kraków 1874, nr 42.

⁹² D. Karczewski, *Nieznaný dokument księżnej krakowskiej Grzysławawy z roku 1228. Przyczynek do najwcześniejszego uposażenia klasztoru Cystersów w Henrykowie*, [w:] *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej. Prace ofiarowane Profesorowi Januszowi Bieniakowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. A. Radziński, A. Supruniuk, J. Wroniszewski, Toruń 1997, s. 98–99.

⁹³ K. Supernak, *Otoczenie Bolesława Wstydlawego, księcia krakowskiego i sandomierskiego (1226–1279)*, Katowice 2017 (rozprawa doktorska, rękopis), s. 296–300, 316–318, 325–333, 348–349.

⁹⁴ T a ż, *Kilka uwag o powołaniu księcia Władysława Opolskiego na tron krakowski w 1273 roku*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie”, t. 8 (12), red. J. Sperka, B. Czwojdrak, Katowice 2016, s. 162–163.

znaczącego wówczas rodu Bogoriów, czy fundacje monarsze, np. klasztor tynieckich, czy łysogórskich benedyktynów⁹⁵. W przypadku działalności fundacyjnej Bolesława V powodem nadań mogła być potrzeba zdobycia sojuszników w okresie umacniania swej władzy w Krakowie, stąd o wiele mniej nadań w okresie politycznej stabilizacji, od lat 60-tych. Polityka donacji Bolesława Wstydlivego wobec bożogrobców komponuje się z typowym modelem postępowania tego władcy względem fundacji rodowych. Za obniżeniem politycznego znaczenia Gryfitów poszła brak łaskowości monarchy względem miechowskich mnichów.

Często wystawcą lub współwystawcą aktów prawnych na rzecz miechowskiego konwentu była księżna Grzymisława. Czas i ilość wydawanych przez księcia dokumentów z pewnością wiążą się z aktualną sytuacją polityczną, czasami wynikają one z sympatii władcy do poszczególnych dostojników. Mam tu na myśli przywilej z 1277 r. wydany przez Bolesława przez wzgląd na osobę swojego kapelana Gerarda, czy przywilej z 1278 r., o który zabiegał u księcia kanonik krakowski Zbrośław. Najwięcej donacji na rzecz bożogrobców z własnej inicjatywy Wstydlivego wystawił do 1260 r. Kiedy ród Gryfitów traci znaczenie polityczne, bardzo mało ze strony władcy zyskuje miechowski klasztor. Warto zwrócić uwagę, że żaden klasztor w Małopolsce nie cieszył się tak dużą protekcją i przychylnością ze strony kolejnych papieży, jak miechowski, czego dowodzi szereg dokumentów, wydanych na rzecz bożogrobców. Wszelkie animozje między bożogrobcami a innymi instytucjami kościelnymi, czy nawet władcami były rozstrzygane przez papieży na korzyść Miechowa.

⁹⁵ K. Supernak, *Otoczenie Bolesława Wstydlivego...*, s. 307–310, 318–320, 337–339.

Bibliografia

Źródła

- Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*, t. VII, wyd. O. Pietruski, X. Liske, Lwów 1878–1883.
- Bullarium Poloniae*, t. I: 1000–1342, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae 1982; t. II: 1342–1378, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae 1985.
- Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*, wyd. J. Šebánek, S. Dušková, t. V, cz. 1. Praha 1974.
- Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*, wyd. R. Marsina, t. I–II, Bratislaviae 1971–1987.
- Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, wyd. G. Fejér, t. IV, cz. 2, Budae 1829.
- Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII wieku*, wyd. B. Ulanowski, „Archiwum Komisji Historycznej Akademii Umiejętności”, t. IV, Kraków 1887.
- Gładyszewicz M., *Żywot bł. Prandoty z Białaczowa, biskupa krakowskiego*, Kraków 1845.
- Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, cz. 1, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874.
- Ипатьевская летопись*, [b:] *Полное собрание русских летописей*, изд. А. Шахматов, Санкт-Петербург 1908.
- Joannis Długossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, consilium ed. S. Budkowa et al., lib. V–VI, Varsoviae 1973.
- Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki Sławnego Królestwa Polskiego*, tł. J. Mrukówna, ks. V, Warszawa 1973.
- Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. II, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1886; t. III, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1887.
- Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. III, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1858.
- Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. I, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877.
- Monumenta Poloniae Vaticana*, wyd. J. Ptaśnik, t. I, Kraków 1913.
- Nakielski S., *De Sacra Antiquitate Et Statu Ordinis Canonici Cystodvm Sacrosancti Sepvlchri Domini Hierosolymitani*, Cracoviae 1625.
- Preussisches Urkundenbuch*, t. I, cz. 2, wyd. R. Philippi, A. Seraphin, Königsberg 1882–1909.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moravia*, wyd. C.J. Erben, J. Emler, t. II, Praha 1882.
- Regesta Pontificum Romanorum inde ab a. post Christum natum MCXCVIII ad a. MCCCIV*, ed. A. Potthast, vol. II, Berolini 1875.
- Rocznik kapituły krakowskiej*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, seria nova, t. V, Warszawa 1978.

- Rocznik miechowski*, wyd. A. Bielowski, [w:] MPH, t. II, Lwów 1872.
- Schlesisches Urkundenbuch*, t. II–IV, wyd. W. Irgang, Graz–Köln 1977–1988.
- Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*, t. I, wyd. A. Theiner, Romae 1860.
- Wdowiszewski Z., *Nieznane dyplomy średniowieczne do dziejów opactwa cystersów w Wąchocku*, „Archeion” 16 (1938–1939).
- Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, cz. 1: 1063–1415, wyd. S. Kuraś, Lublin 1965.
- Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 1: dokumenty z lat 1257–1420, wyd. S. Kuraś, Wrocław–Warszawa–Kraków 1962.
- Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 4: dokumenty z lat 1211–1400, wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kurasiowa, Wrocław–Warszawa–Kraków 1969.
- Zbiór dyplomów klasztoru mogińskiego przy Krakowie*, wyd. E. Janota, [w:] *Monografia opactwa cystersów we wsi Mogile*, Kraków 1867.
- Zbiór ogólny przywilejów i spominków mazowieckich*, t. I, wyd. J.K. Kochanowski, Warszawa 1919.

Opracowania

- Abraham W., *Synod legata Anzelma biskupa warmińskiego we Wrocławiu 1264*, [w:] Tenże, *Studia krytyczne do dziejów średniowiecznych synodów prowincjonalnych kościoła polskiego*, Kraków 1917.
- Affek M., *Średniowieczne dzieje zakonu Bożego Grobu jerozolimskiego w Palestynie i w Europie*, [w:] *Bożogrobcy: Jerozolima–Miechów–Chorzów. Materiały z sesji naukowej 9 października 1999 r.*, red. J. Kurek, Chorzów Batory 2000.
- Barczyński W., *Małopolski szlak bożogrobców*, Miechów 2014.
- Białuński G., *Studia z dziejów plemion pruskich i jaćwieskich*, Olsztyn 1999.
- Bieniak J., *Pakosław Stary*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 25, z. 1, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980.
- Błaszczyk G., *Dzieje stosunków polsko-litewskich od czasów najdawniejszych do współczesności*, t. 1. *Trudne początki*, Poznań 1998.
- Buczek K., *Publiczne usługi transportowe i komunikacyjne w Polsce średniowiecznej*, [w:] Tenże, *Studia z dziejów ustroju społeczno-gospodarczego Polski piastowskiej*, t. 1, wyb. i przyg. W. Bukowski, wstęp F. Sikora i J. Wroniszewski, Kraków 2006.
- Buczek K., *Targi i miasta na prawie polskim*, Wrocław 1964.
- Bujak F., *Studia nad osadnictwem Małopolski*, Poznań 2001.
- Bukowski W., *Krzestawice*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 2, oprac. Tenże i in., red. F. Sikora, Kraków 1997.
- Bukowski W., *Miechów – klasztor*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 4, z. 2, oprac. W. Bukowski i in., współpr. archeologiczna S. Kołodziejki, red. W. Bukowski, Kraków 2009.

- Bukowski W., *Miechów – miasto*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 4, z. 2, oprac. W. Bukowski i in., współpr. archeologiczna S. Kołodziejski, red. W. Bukowski, Kraków 2009.
- Chrzanowski M., *Leszek Biały. Książę krakowski i sandomierski. Princeps Poloniae (ok. 1188 – 23/24 listopada 1227)*, Kraków 2013.
- Dąbrowski F., *Studia nad administracją kasztelańską Polski XIII wieku*, Warszawa 2007.
- Dziwik K., *Struktura i rozmieszczenie feudalnej własności ziemskiej w Sądecczyźnie w XV wieku*, „Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie” 7/8 (1961–1962).
- Fischer-Wollpert R., *Leksykon papieży*, przekł. B. Białecki, uzupełnienia dotyczące Kościoła w Polsce Z. Mazur, Kraków 1996.
- Gałczyński R.S., *Miechowski konwent bożogrobców do połowy XV wieku. Z badań nad prosopografią klasztorną*, „Nasza Przeszłość” 98 (2002).
- Gładysz M., *Zapomniani krzyżowcy. Polska wobec ruchu krucjatowego w XII–XIII wieku*, Warszawa 2002.
- Grodecki R., *Mincerze w wcześniejszym średniowieczu polskim*, Kraków 1921.
- Karczewski D., *Nieznany dokument księżnej krakowskiej Grzymisławy z roku 1228. Przyczynek do najwcześniejszego uposażenia klasztoru Cystersów w Henrykowie*, [w:] *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej. Prace ofiarowane Profesorowi Januszowi Bieniakowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. A. Radzimiński, A. Supruniuk, J. Wroniszewski, Toruń 1997.
- Kelly J.N.D., *Encyklopedia papieży*, przełożył i uzupełnił T. Szafrąński, Warszawa 1997.
- Kiryk F., *Urbanizacja Małopolski. Województwo sandomierskie – XIII–XIV wiek*, Kielce 1994.
- Kowalska B., *Święta Kinga. Rzeczywistość i legenda*, Kraków 2008.
- Krzyżanowski J., *Polityka miejska Bolesława Wstydlivego*, [w:] *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*, t. 2, Kraków 1938.
- Kumor B., *Chryścianizacja Jaćwingów*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce. Tom 1 do roku 1764. Cz. 1 do roku 1506*, red. Tenże, Z. Obertyński, Poznań–Warszawa 1974.
- Leszczyńska-Skrętowa Z., *Karniów*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 2, z. 3, oprac. J. Kurtyka i in., red. A. Gąsiorowski, Wrocław–Kraków 1991.
- Leszczyńska-Skrętowa Z., *Łącko*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 4, oprac. W. Bukowski i in., współpr. archeologiczna S. Kołodziejski, red. F. Sikora, Kraków 2003.

- Modzelewski K., *Grody i dwory w gospodarce polskiej monarchii wczesno-feudalnej*, cz. I: *Osady służebne a dwory książęce*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 21 (1973), nr 2.
- Pałucki W., *Studia nad uposażeniem urzędników ziemskich w Koronie do schyłku XVI wieku*, Warszawa 1962.
- Pęckowski Z., *Miechów. Studia z dziejów miasta i ziemi miechowskiej do 1914 r.*, Kraków 1967.
- Pęckowski Z., *Ziemia miechowska. Zarys dziejów do końca XVIII wieku*, Kraków 1992.
- Pękalski P., *O początku, rozkrzewieniu i upadku Zakonu XX Kanoników Stróżów św. Grobu Jerozolimskiego*, Kraków 1867.
- Piekosiński F., *Rycerstwo polskie wieków średnich*, t. 3, Kraków 1901.
- Piłat Z., *Fundator i fundacja klasztoru bożogrobców w Miechowie*, [w:] *Bożogrobcy w Polsce*, praca zbiorowa, Miechów–Warszawa 1999.
- Powierski J., *Polityka bałtyjska książąt polskich w połowie XIII w. (koncesje Innocentego IV)*, [w:] Tenże, *Prussica. Artykuły wybrane z lat 1965–1995*, t. 2, red. J. Trupinda, Malbork 2005.
- Rabiej P., *Dokumenty i kancelaria Bolesława Wstydliwego, księcia krakowskiego i sandomierskiego*, t. 2, Kraków 2005 (rozprawa doktorska; rękopis).
- Rajman J., *Dominus–comes–princeps. Studium o Jaksach w XII wieku*, „Studia Historyczne” 33 (1990), z. 3–4.
- Russocki S., *Posługi komunikacyjne*, [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, t. 4, Wrocław 1970–1972.
- Rutkowska-Płachcińska A., *Sądecczyzna w XIII i XIV wieku*, Wrocław 1961.
- Sikora F., *Biczycze*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 1, oprac. Z. Leszczyńska-Skrętowa i F. Sikora, Wrocław 1980.
- Sikora F., *Cło*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 3, oprac. J. Laberschek, Z. Leszczyńska-Skrętowa, F. Sikora, Wrocław 1985.
- Silnicki T., *Wpływy francuskie na Kościół w Polsce w wiekach średnich*, [w:] Tenże, *Z dziejów Kościoła w Polsce. Studia i szkice historyczne*, Warszawa 1960.
- Skrzyniarz R., *Biskupi a bożogrobcy na ziemiach polskich w latach 1163–1819. Zarys problematyki*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 100 (2013).
- Skrzyniarz R., *Kanonicy Grobu Bożego i ich religijny, społeczny, edukacyjny i kulturowy wkład w rozwój mieszkańców ziem polskich w średniowieczu*, Lublin 2015.
- Skrzyniarz R., *Skaryszew*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 18, red. E. Gigilewicz i in., Lublin 2013.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, t. 12, Warszawa 1892.

- Starnawska M., *Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*, Warszawa 1999.
- Statut Zakonu Rycerskiego Grobu Bożego w Jerozolimie*, Katowice 2007.
- Stronczyński K., *Pieniądze Piastów od czasów najdawniejszych do roku 1300 rozbiorem źródeł społecznych i wykopalisk oraz porównaniem typów menniczych objaśnione*, Warszawa 1847.
- Strzelczyk J., *Zapomniane narody Europy*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2006.
- Supernak K., *Kilka uwag o powołaniu księcia Władysława Opolskiego na tron krakowski w 1273 roku*, „Średniowiecze Polskie i Powszechne”, t. 8 (12), red. J. Sperka, B. Czwojdrak, Katowice 2016.
- Supernak K., *Otoczenie Bolesława Wstydlwego, księcia krakowskiego i sandomierskiego (1226–1279)*, Katowice 2017 (rozprawa doktorska, rękopis).
- Śliwiński B., *Ród Lisów w Rocznikach Jana Długosza – przyczynek do zagadnień zaginionej kroniki dominikańskiej z pierwszej połowy XIII wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 34 (1993).
- Teterycz-Puzio A., *Formularz i pieczęć. Przyczynek do badań nad pozycją możnowładztwa w XIII wieku*, „Klio” 13 (2009).
- Teterycz-Puzio A., *Na rozstajnych drogach. Mazowsze a Małopolska w latach 1138-1313*, Słupsk 2012.
- Trajdos T.M., *Obecność polska w średniowiecznym Szaryszu*, [w:] *Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu*, red. naukowa M. Parczewski, red. tomu S. Czopek, Rzeszów 1996.
- Wędzki A., *Miechów w średniowieczu. Studia z dziejów miasta i klasztoru. Zagadka Jaksy*, Warszawa 2014.
- Wiśniewski J., *Dekanat miechowski*, Radom 1917.
- Wróblewski R., *Problem jaćwieski w polityce Bolesława Wstydlwego w latach 1248–1264*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”, S. I, 1970, z. 72.
- Wróblewski S., *Rycerstwo ziemi sądeckiej w średniowieczu*, Kraków 2016.
- Wyrozumski J., *Dzieje Krakowa do schyłku wieków średnich*, t. 1, Kraków 1998.
- Wyrozumski J., *Marek (zm. 1230/1)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 19, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974.
- Wyrozumski J., *Rozwój sieci miejskiej w Małopolsce w średniowieczu i u progu czasów nowożytnych*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 28 (1980), nr 3.
- Zachorowski S., *Węgierskie i polskie osadnictwo na Spiżu do połowy XIV wieku*, Kraków 1909.
- Zdanek M., *Folwarki cystersów małopolskich w średniowieczu*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 24 (2005).
- Zdanek M., *Proces implantacji opactwa cystersów w Mogile*, „Nasza Przyszłość” 96 (2001).
-

KAROLINA SUPERNAK

**POD AUSPICJAMI PAPIEŻY – RELACJE MIĘDZY
KSIĘCIEM KRAKOWSKO-SANDOMIERSKIM
BOLESŁAWEM V WSTYDLIWYM
A ZAKONEM BOŻOGROBCÓW W MIECHOWIE**

Streszczenie: Celem artykułu jest omówienie relacji między księciem Bolesławem Wstydliwym a bożogrobcami z klasztoru w Miechowie. Niemal od początku istnienia konwentu, miechowscy mnisi mogli liczyć na hojność ze strony możnych świeckich i duchownych oraz książąt, skutkiem czego była szybka rozbudowa klasztornej majątku. Życzliwą postawę względem bożogrobców okazywał także Bolesław V. Jego relacje z klasztorem – fundacją możnych Gryfitów, były odbiciem polityki władcy prowadzonej wobec tego rodu. Pierwsze przywileje dla miechowitów książę wydawał po objęciu tronu krakowskiego, nasilenie nastąpiło w latach 50-tych, a od początku lat 60-tych ilość ich spadła. Monarcha próbując ograniczać wpływy najważniejszych rodów, mniej wspierał rodową fundację Gryfitów w Miechowie. Zwraca uwagę, że konwent miechowski, jak żaden inny klasztor w księstwie krakowsko-sandomierskim, cieszył się ogromną protekcją i przychylnością kolejnych papieży. Wszystkie konflikty, gdzie jedną ze stron byli bożogrobcy, były rozstrzygane przez papieży na korzyść mniichów. Z powodu sporów o nieruchomości, upominany został sam Bolesław Wstydlivy.

Słowa kluczowe: Bolesław Wstydlivy, książę krakowsko-sandomierski 1226–1279, historia Kościoła w Małopolsce, klasztor bożogrobców w Miechowie, relacje Polski dzielnicowej z papieżem.

**UNDER PAPAL AUSPICES – THE RELATIONS BETWEEN
BOLESŁAW V THE CHASTE, DUKE OF CRACOW AND SANDOMIERZ
AND THE CANONS OF THE HOLY SEPULCHRE IN MIECHÓW**

Abstract: The aim of the article is to discuss the relations between Bolesław V the Chaste, Duke of Cracow and Sandomierz and the Canons of the Holy Sepulchre in Miechów. Almost from the beginning of the monastery's existence, the monks of Miechów could count on the generosity of the wealthy laymen and clergy as well as dukes, which resulted in rapid growth of their estate. Bolesław V was also benevolent towards the Canons. His relations with the monastery – a foundation of the wealthy House of Griffins, were a reflection of his policy towards the House. The first privileges for the Canons were granted after the Duke's succession to the Cracow throne and increased in the 1250's, to decrease in the 1260's. The monarch, trying to restrict the influence of the most important families, supported the House of Griffins' foundation in Miechów in a less extensive way. It should be noted that the monastery in Miechów, more than any other in the Duchy of Cracow and Sandomierz, enjoyed

a considerable patronage and favour of consecutive popes. All conflicts in which the Canons were a part were settled in their favour. Even Bolesław the Chaste himself was admonished by the pope because of a conflict about the estate.

Key words: Bolesław the Chaste, Duke of Cracow and Sandomierz 1226-1279, history of church in Lesser Poland, monastery of Holy Sepulchre in Miechów, relations of Poland with the papacy during feudal fragmentation.

Translated by Hanna Rybkowska